

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ США ЩОДО КНР

Детермінантою американсько-китайських відносин є стратегія стримування та залучення КНР, зміна парадигм якої характеризується коливаннями, викликаними біфуркаційністю підходів до формування зовнішньої політики США у відповідь на зростання Китаю. У статті проаналізовано трансформації зовнішньополітичної стратегії щодо КНР через фази стримування і залучення до хеджингу і конгейджменту.

Ключові слова: стратегія стримування та залучення, конгейджмент, хеджинг, стратегія подвійної превентивної дії, концепція відповідального акціонера.

Американська політика стримування та залучення Китаю – це не проста зміна парадигм у стратегічному мисленні адептів, а комплекс впливаючих чинників, котрі покликані запобігти китайським викликам. Варіабельний характер політики впливає з поліфуркації груп інтересів, що існують в американському суспільстві, наприклад, таких могутніх, як військово-промисловий та енергетичний комплекс, з одного боку, і прокитайське лобі в бізнесі та політиці – з іншого.

На сучасному етапі зовнішньополітичну діяльність США у великій мірі визначає релевантність стратегії стримування та залучення (*congame-ment*) Китаю, котра поєднала елементи класичної доктрини стримування (*containment*) та залучення (*engagement*)¹. Генезис політики конгейджменту припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття, коли представники корпорації „Ренд” зголосилися об’єднати обидві концепції в єдину стратегію.

Провісник нового підходу З.Халілзад, визначив політику як поєднання „солодкого та кислого”; у його трактовці конгейджмент – це комплементарність концепцій стримування та інтеграції (*congame-*

**ВИШНЕВСЬКА-ЧЕРКАС І.Г.,
аспірант
Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН
України**

gement = containment + engagement)². Серед аналітиків впроваджена політика отримує ще назву „кнута та пряника”, а також „пильного спостереження та застереження”.

За президентства Б. Клінтона, набула популярності „м’яка стратегія, відома іманентною поліфонією визначень: залучення, конструктивне залучення, комплексне залучення³. Конструктивне залучення передбачало формування китайського політичного порядку, воно порівнювалося з азартною грою, де зростаюча частка Китаю в існуючому порядку мала зробити козирем будь-який інтерес, який вони мають у видозміненому порядку. Якщо азартна гра окупиться, це і буде безпрецедентним випадком, оскільки кожна зростаюча сила в історії прагнула переписати правила на свою користь, а не погоджувалася узгоджувати свої інтереси з існуючою системою⁴.

Роберт Дж. Лібер, викладач факультету державного управління і дипломатії Джорджтаунського університету США, вказав на цілі стратегії адміністрації Б.Клінтона: досягти балансу між конструктивною взаємодією з Китаєм в цілях сприяння економічній модернізації та розвитку Китаю з тим, щоб він перетворився на відкрите і плюралістичне суспільство. „Комплексне залучення” передбачало як додатковий результат свого впровадження - покращання прав людини в Китаї⁵.

Як зазначає Ванг Їсі (Wang Jisi), один з найбільш відомих китайських експертів з питань США, „американці часто відносяться до офіційного залучення на високому рівні як до можливості „вирішити проблеми”, які інакше важко обговорити, тоді як китайські посадовці зазвичай надають більше „символізму” таким можливостям”⁶. Чжен Юннань вказує на те, що американська політика залучення, якій було надано велике значення за президенства Б.Клінтона, не могла бути довгостроковою⁷ і, як наслідок, – перевагу отримує радикальна парадигма, на формування якої в значній мірі вплинули військові, зокрема, заяви генерал-лейтенанта Патріка Х’югеса, директорів ЦРУ Джона Дойча та Джорджа Тенета, професора стратегії і політики військово-морського коледжу США Артура Уелдрона, колишнього директора контролю озброєнь, співробітника ради національної безпеки в 1981–1987 рр. Свена Краймера, співробітника служби міністра оборони з придбання та технологій Поля Камінського та ін.

Радикальний варієтет американської стратегії – *хеджінг* (hedging – hedge strategy)⁸, що є дериватом стратегії *А.Мехена* „анаконда”, котра покликана блокувати та ізолювати Китай від сировинних баз і доступу до теплих морів на Півдні. Послідовне залучення країн регіону остаточно має зімкнути *кільце анаконди*, зменшивши можливості КНР.

Стратегія *хеджінг*, або як ще її називають *стратегічним оточенням, огородженням* набула популярності в зовнішній політиці Сполучених Штатів після інциденту із затриманням ВПС Китаю у квітні 2001 року літака-розвідника США та з американським розчаруванням клінтонською політикою *комплексного залучення* КНР, яка не привела до „розм’якшення” офіцерів китайських збройних сил, – вони залишилися „армією партії”⁹.

За китайськими оцінками, нова *політика стримування* стала аналогом маккартиської політики 1950-х років¹⁰ і була розцінена керівництвом КПК як прояв агресії, що безпосередньо несе загрозу безпеці Китаю¹¹.

У 2005 році *конгейджмент* і *хеджінг* трансформуються в стратегію *відповідального акціонера* (responsible stake holder), проголошену на засіданні Комітету з американсько-китайських відносин заступником держсекретаря США Р.Зоелліком. Дипломат детально виклав причини, внаслідок яких США не повинні застосовувати до Китаю політику ізоляції (fencing), котра в роки „холодної війни” застосовувалася проти СРСР, оскільки сучасний Китай відрізняється від колишнього СРСР наступним:

КНР не прагне поширювати в світі антиамериканську ідеологію.

Хоча Китай не є демократичною країною, але він в той же час не демонструє прагнення до потенційного конфлікту з демократичними країнами.

Сповідуючи меркантилізм, Китай не готовий до боротьби з капіталізмом.

У КНР домінує переконання, що його майбутнє пов’язане зі збереженням нинішньої системи міжнародних відносин¹².

Нова стратегія видалася адміністрації Дж.Буша-молодшого більш комплексною і „миролюбною”; в ній акцентувалася увага на доцільності залучення Китаю в існуючу систему міжнародних відносин як „утримувача акцій”. Внаслідок стратегії *відповідального акціонера*, китайські інтереси мають стати взаємопов’язаними з міжнародним бізнесом, а отже, в Китаї встановиться континуум зацікавленості в збереженні даної глобальної системи. Політикою передбачається кумуляція заходів, спрямованих на сприяння розвитку КНР, однак за умови ухвалення китайцями запропонованих „правил гри”.

Співробітник Інституту АТР Академії суспільних наук КНР (Шанхай) Ван Вейнань концепцію *відповідального зацікавленого учасника* розцінив як спробу США добитися від Китаю підтримки у відстоюванні американських інтересів і, таким чином, назвав її інструментом продовження політики *конгейджменту*¹³.

Експерт Шанхайського інституту міжнародних проблем Нью Хайбінь вважає концепцію *відпові-*

дальшого *гравця* викликом для китайської дипломатії. КНР не може відмовитися від відповідальності, але, на думку експерта, необхідно проводити чітке розділення між зобов'язаннями перед США і перед світовою спільнотою в цілому. Китай нестиме міжнародну відповідальність, але не в тому вигляді, як її визначить для нього невелика кількість розвинених країн¹⁴.

Отже, у розділі проаналізовані концептуально-теоретичні засади дослідження, а саме, витоки та становлення політики стримування та залучення КНР, її трансформації через фази стримування та залучення до хеджingu і конгейджменту.

Американсько-китайські відносини характеризуються коливаннями, викликаними поліфуркацією підходів до формування зовнішньої політики США.

Сполучені Штати активізують зусилля для зміцнення та модернізації своїх союзів з регіональними центрами сили, проводять політику подвійної превентивної дії (*strategy of double prevention*), або „подвійної профілактики”. З одного боку, вони намагаються запобігати терористичним загрозам, з іншого – прагнуть виключити спроби суперників щодо утисків американських інтересів.

За словами Директора ЦРУ Майкла Хейдена, іманентною тенденцією XXI-го століття стає зростання країн Азії. Г.Кіссінджер назвав цей процес перенесенням центру тяжіння міжнародних відносин з Атлантичного океану до Тихого та Індійського. ЦРУ акцентує увагу на підйомі Китаю та Індії, появі нових економічних центрів сили. Ще будучи кандидатом на посаду президента, Дж.Буш-молодший у виступі в Бібліотеці ім. Р.Рейгана (19 листопада 1999 р.) заявив: „Китай – це суперник, а не стратегічний партнер”¹⁵.

Зовнішня політика Сполучених Штатів щодо КНР формується з огляду на адептів, погляди яких розділилися, серед них виокремилися прихильники радикальних методів, котрі виступають за стримування Китаю.

Стратегія стримування¹⁶ – це форма використання національної потужності з метою досягнення бажаного рівня контролю над країною-опонентом шляхом непрямого тиску, дипломатичних прийомів, погроз та інших можливих засобів, включно з силовими.

Мета стримування полягає в тому, щоб перешкодити супротивнику зробити певні дії, вселивши йому страх перед наслідками, до яких його неадекватні дії можуть призвести¹⁷.

Система стримування включає наступні принципи:

1. Багатоступінчатого стримування з визначенням верхніх та нижніх ступенів як основних.

2. Послідовного використання механізмів галь-

мування ескалації конфлікту. Серед всіх можливих стримуючих дій пріоритет надається тим, які мінімалізують ескалацію конфлікту на вищому ступені.

3. Принцип збалансованої кумулятивності маргінальних збитків, суть якого полягає в тому, що на початковій стадії конфлікту виключається нанесення супротивнику матеріальних або військових збитків. Пріоритет у нанесенні (загрози нанесення) різних видів збитків (маргінальних) в еволюції конфлікту визначається наступним впорядкованим рядом: збиток престижу держави, моральний і політичний збиток, віддалений екологічний збиток, збиток звичайним засобам ведення війни, збиток системі вищого військового управління та стратегічним ядерним об'єктам, матеріальний збиток і збиток населенню. Швидкість наростання кожного маргінального збитку неоднакова на різних ступенях сходів стримування: на нижніх – незначна, на середніх – максимальна, на верхніх – мала, цим забезпечується s-подібність кривої накопиченого маргінального збитку.

4. Принцип акцентованої дії. Як першочерговий об'єкт дії виділяються держави зі складу протиборчої коаліції, що є генераторами конфлікту і здійснюють істотний вплив на результат рішення коаліційного керівництва.

5. Принцип комплексної дії стримуючих реакцій (комплексне застосування політичних, економічних, військових та інших заходів, підкріплених відповідною декларативною політикою).

6. Принцип ультимативності попередження про загрозу. На адресу супротивника надходить спеціально оформлене попереджувальне повідомлення, підкріплене реальною можливістю реалізації загрози.

7. Принцип гарантованого підтвердження продекларованих стратегій погроз.

8. Принцип зворотньої петлі деескалації (рішучий ініціативний перехід на наступний рівень ескалації при неможливості стримати супротивника на даному ступені, з метою подальшої деескалації і припинення конфлікту супротивником під загрозою неприпустимо великих втрат).

9. Принцип збереження дозованої свободи у відповідь на реакції супротивника. Стримуючі дії не повинні загнати супротивника в безвихідь¹⁸.

Реалізацію стратегії стримування поділяють на тотальну та вибірккову¹⁹. При тотальному стримуванні на кожному з можливих рівнів конфлікту створюється неприйнятне для супротивника очікуване співвідношення „вигода – витрати” від курсу на конфронтацію. Необхідною умовою реалізації стратегії тотального стримування є паритет або перевага бойових можливостей над бойовими можливостями супротивника на всіх рівнях конфлікту.

Стратегія вибіркового стримування не вимагає паритету чи переваги в бойових можливостях на всіх рівнях конфлікту й тому є дешевшою, хоч і більш ризикованою. Вона припускає свідомий вибір тих чи інших рівнів конфлікту, на яких можливо та доцільно здійснювати стримування. Вибіркове стримування не тільки допускає, але й вимагає за необхідності або створення дійсної загрози ескалації конфлікту, або свідомої, прямої ескалації до рівня, на якому забезпечується стримування. Це можливо лише за умови, що подальша ескалація на цьому рівні буде невігідна супротивнику внаслідок отримання ним неприпустимо великих збитків. Національна безпека Сполучених Штатів передбачає використання деталізованих „сходів стримування”. За словами заступника міністра оборони П.Вулфовіца, згадані „сходи” включають чотири ступені: гарантії, попередження, стримування, нанесення поразки. Союзницькі гарантії передбачають розвиток військових можливостей США, що і є попередженням для потенційних супротивників²⁰.

Проведений аналіз показує, що для цілей концептуального дослідження проблем вироблення стратегії та тактики стримування на різних рівнях конфлікту може бути використана триступінчата модель сходів стримування. Сходи стримування, подібно до сходів ескалації, відображають зростаючу інтенсивність можливого конфлікту, показують послідовність його ступенів. Кожна частина цих сходів окремо може служити схемою для вивчення і пошуку можливих шляхів реалізації способів стримування.

Виокремлюються наступні групи ступенів стримування:

- верхні ступені (великомасштабна війна, світова війна із застосуванням ядерної зброї та нанесенням ударів по цивільних об'єктах);
- середні ступені (локальна, регіональна і великомасштабна війни без застосування або із застосуванням ядерної зброї);
- нижні ступені (військове протистояння, демонстрація сили, недружні політичні, економічні й дипломатичні акти).

На думку головного редактора наукового журналу *The Washington Quarterly* А.Леннона, політика стримування полягає в стимулюванні стабільності Китаю з одночасним недопущенням його переваги²¹. Більшість адептів зазначеної політики за „м'яке стримування”, тому, на їхню думку, доречно стримувати КНР за допомогою союзників і партнерів до тих пір, доки внутрішній розвиток Китаю не дозволить йому стати надійним відповідальним гравцем.

Однак, є і прихильники більш „жорсткого стримування”, які обґрунтовують свою позицію можливістю КНР стати головною загрозою для США,

тому необхідно обмежити зростання китайської військової та економічної сили, а також проводити в регіоні політику протиставлення діям Китаю, дестабілізувати КНР шляхом стимулювання відцентрових тенденцій тощо²². Та Девід Денун зазначає, що політика США щодо стримування КНР не отримає великої підтримки в Азії²³.

У Китаї політику стримування називають інструментом досягнення Сполученими Штатами глобальної гегемонії, з нею пов'язують, наприклад, бомбардування китайського посольства в Белграді (1999 р.)²⁴.

На сучасному етапі в американсько-китайській риторичі все частіше йде мова про економічні війни, зумовлені конкуренцією. Задля стримування китайської економіки, у Конгресі США за участі комітету Сената з фінансів з'явився законопроект, що мав на меті оподаткувати китайські товари високим митом, якщо офіційний Пекін не піде на підвищення курсу своєї валюти²⁵.

Торговельне протистояння між Сполученими Штатами та Китаєм гостро постало впродовж 2007 – 2008 років. Небезпечними для життя людей та тварин були визнані іграшки, харчування для домашніх тварин, зубна паста, автомобільні шини, продукти харчування, імпортовані з Китаю. Зокрема, у серпні 2007 року виробник іграшок „Маттель” (Mattel) оголосив про три відкликання товару, з них 1,5 млн. іграшок – через недопустимий рівень свинцю у фарбі, а також 18,2 млн. іграшок з магнітними частинками, які призвели до ушкоджень та, принаймні, до однієї смерті внаслідок ковтання елементів іграшки. Ще у вересні 2007 року було відкликано приблизно 1 млн. китайських дитячих колисок після того, як вони були пов'язані з двома летальними випадками серед немовлят. У відповідь на звинувачення, китайські посадовці заявили, що виробники робили свою роботу відповідно до вимог імпортерів, а продукція відповідала американським правилам і стандартам на час виробництва.

Ця проблема отримала широкого розголосу та засудження, навіть серед китайців, котрим хотіли збути небезпечну для життя продукцію. У відповідь на внутрішню та міжнародну критику, КНР призначила віце-прем'єр-міністра Ву Ї головою нового кабінету Комісії з безпеки продуктів харчування та продукції. Китай також розпочав медіа кампанію з метою захисту якості власного експорту. Міністр торгівлі Бо Сілай (Bo Xilai) наполягав, що 99% китайського експорту – хороші та безпечні. Лі Чанцзян (Li Changjiang), директор Генеральної адміністрації з нагляду за якістю, іспекцією та карантинном (AQSIQ), захищав китайських виробників і звинуватив американські іграшкові компанії в даних проєктах.

Виконавчі та законодавчі гілки влади у США зробили кроки для захисту споживачів. 18 липня 2007 р. президент США Дж. Буш оголосив про застосування нової Комісії для моніторингу американського імпорту. Після відкриття товарів „Маттеля”, у Конгресі відбулися слухання, на яких у виниклій ситуації були звинувачені китайські та американські регулюючі органи. Деякі американські законодавці (скажімо, сенатор Чарльз Шумер) закликали Державний департамент чинити тиск на Китай щодо відкриття ним свого виробничого сектору для американських перевірок, а також запропонували призупинити імпорт харчових продуктів та іграшок із КНР.

Важливим наслідком скандалів із китайською продукцією стала двостороння співпраця США і КНР щодо безпеки харчових та інших продуктів. Міністр охорони здоров'я і гуманітарних служб США Майк Лівітт (Mike Leavitt) очолив делегацію на переговорах зі своїми китайськими колегами у липні 2007 року. Сполучені Штати запропонували технічну допомогу для нагляду за якістю китайських товарів, щоб дати відповідь на системні недоліки, пов'язані з безпекою продукції. У рамках другої зустрічі, присвяченої безпеці продуктів для споживачів, Китай підписав пакт про заборону використання фарби з вмістом свинцю у виробництві іграшок, які експортуються до США. Офіційний Пекін також зобов'язався збільшити інспекції власного експорту та вдаватися до інших заходів задля гарантування того, що ця продукція відповідатиме американським стандартам.

У відповідь на дії США, КНР обмежила імпорт американського м'яса на свій внутрішній ринок. У липні 2007 року Генеральна адміністрація з нагляду за якістю, інспекцією та карантинном КНР (AQSIQ) заборонила ввозити на територію Китаю домашню птицю та продукцію зі свинини провідних американських виробників, включно з Tyson Foods, Cargill Meat Solutions і Sanderson Farms, стверджуючи, що їхня продукція містить бактерії або залишки ліків і пестицидів. У вересні 2007 р. Китай завернув 40 тонн свинини зі США, знайшовши в ній сліди стимулятора росту рактопаміна, який заборонений у більшості країн світу, але дозволений у 24 державах, у тому числі й у США. 22 серпня AQSIQ оголосила, що американська соя, котра імпортується у Китай має безліч проблем із якістю.

11–12 вересня 2007 року китайська делегація на чолі з заступником міністра AQSIQ Вейем Чуанчжунгом (Wei Chuanzhong) провела у Вашингтоні III американсько-китайську зустріч з безпеки продуктів харчування та II зустріч з безпеки продуктів споживання. У рамках цього візиту було підписано Меморандум про співробітництво задля посилення

співпраці та комунікації у сфері безпеки автомобілів та покращання їх стандартів²⁶.

Міністр фінансів США Джон Сноу (John Snow) стверджував, що наполегливе залучення Китаю може бути ефективнішим, ніж торговельні війни²⁷.

Та з приходом Барака Обами в Білий дім розпочалася нова фаза торговельно-економічних війн між США та КНР. На рішення американського президента у вересні 2009 р. накласти штрафні тарифи на імпорт китайських сталевих труб для нафтових свердловин та шин Міністерство комерції КНР висловило різке невдоволення та рішучий протест²⁸, а також підготувало скаргу до СОТ, вважаючи, що порушені і норми, і домовленості G20. Міністерство комерції КНР оголосило про намір запровадити заходи у відповідь проти американського експорту автокомпонентів і курячих стегенеч. До речі, 80% китайського імпорту птиці – зі США.

Нинішні взаємини між Сполученими Штатами та КНР відрізняються тим, що військова сфера не виступає в якості компенсації за економічні витрати від двостороннього співробітництва²⁹, як це було між США та Японією у 1980-х.

Китай набуває статусу одного з ключових геополітичних потуг, що змушує американську гегемонію бути військовою силою, яка контролює світ³⁰. Парадокс геополітичної ситуації в Східній Азії та АТР полягає в тому, що якщо вплив США в регіоні слабшатиме, політичний вакуум негайно спробують заповнити інші країни. Ймовірним претендентом може стати недемократичний Китай. Тож закономірною є популярність у США стратегії превентивного стримування Китаю, що передбачає шляхи укріплення прагматичних регіональних союзів, нарощування військового потенціалу тощо. „Акт про стратегію шовкового шляху” сенатора С. Браунбака, ухвалений в 1999 році Конгресом США, став політичним інструментом американського просування в регіоні. Акт має особливу стратегічну цінність з огляду на інтереси національної безпеки Сполучених Штатів.

Адепти політики стримування Китаю наполягають перш за все на підтримці Тайваню, наприклад, республіканець Р. Доул висловлював думку щодо врахування очевидних прагнень офіційного Пекіна збільшити свій військовий наступальний потенціал на тайваньському напрямі; тому США просто зобов'язані надати Тайваню новітні оборонні озброєння, зокрема, системи протиракетної оборони та підводні човни. Крім того, Доул закликав до негайного початку розробки й спорудження регіонального комплексу ПРО (Theater Missile Defense – TMD) для АТР. Особливістю є те, що у фінансуванні та реалізації проекту повинні брати участь не тільки Сполучені Штати, але й їхні головні союз-

ники – Японія, Південна Корея та Тайвань. „Програма захисту тихоокеанської демократії”, за переконаннями Доула, змогла б гарантувати стабільність у регіоні навіть за умов зростаючих китайських амбіцій³¹.

Згідно з запропонованою політичною програмою С.Етса, експерта консервативного мозкового центру „Херітедж Фаундейшн”, Сполучені Штати мають твердо наполягати на формальній відмові Китаю в застосуванні сили проти Тайваню; в свою чергу США мають збільшувати об’єми постачань на Тайвань оборонних озброєнь, зокрема систем ПРО; перейти до однозначної підтримки членства Тайваню у всіх міжнародних організаціях, включно з ООН; проявляти симпатії до демократичного Тайваню³².

У лютому 2006 року американське Міністерство оборони опублікувало Огляд діяльності в оборонній сфері за 4 роки (QDR – Quadrennial Defense Review), в якому Китай посів перше місце у списку найнебезпечніших держав, здатних конкурувати зі Сполученими Штатами у військовій галузі. Після публікації цього огляду, на початку березня того ж року, командувач американським Тихоокеанським флотом адмірал Уільям Фаллон виступив у комісії Сенату в справах озброєнь і сказав, що в QDR викладена оборонна стратегія та напрями військового розвитку на 20 наступних років, а саме, забезпечення могутньої військової присутності в Тихому океані. Крім того, США планують підсилити військову інтеграцію з союзниками в цьому регіоні, щоб запобігти появі небезпечних супердержав.

Міністерство оборони США, в рамках політики *хеджінгу*, проводить передислокацію своїх військових сил поближе до кордонів КНР. Острів Гуам, розташований на 3300 миль ближче до Тайванської протоки, аніж Гонолулу, де дотепер була головна база ВМС США, перетворюється на найважливіший передовий плацдарм для американських ВМС і ВПС, зокрема для бомбардувальників дальнього радіусу дії В-1 та В-2, а також літаків-розвідників. Сюди з Окінави перекидаються 7000 морських піхотинців. За принципом ротації, на Гуамі несуть службу винищувачі „Хижак” (F-22A Raptor) 18-ої ескадрилії ВПС США, що базуються в Елмендорфі на Алясці. Розміщення винищувачів на авіабазі Андерсен викликане необхідністю тримати в боєготовності сили на заході Тихого океану на випадок конфлікту з Китаєм. Генерал Хестер, командувач угрупованням ВПС США на Тихому океані, зазначив, що ці літаки стабілізують ситуацію в регіоні.

За визначенням американських стратегів, „точкою вісі АТР” є острів Окінава. Тайбей, Шанхай, Гонконг, Сеул, Вабила та Токіо знаходяться в радіусі 1,5 тис. км від цієї бази. Це означає, що сили

передового базування можуть бути дуже швидко перекинуті з острова в проблемні точки – до Кореї або на Тайвань. Для порівняння: для перекидання американських військ з Окінави повітрям необхідно 2 години, з Гуаму – 5, з Гаваїв – 11, з Америки – 16 годин. Аналогічна ситуація з морським транспортуванням: з Окінави – 1,5 діб, з Гуаму – 5, з Гаваїв – 12, а з континентальної частини США – 17 діб.

Політика *хеджінгу* передбачає ущільнення системи військових союзів в Азії по периметру кордонів Китаю, включно з Індією, Монголією та Австралією; як частина прихованої стратегії, вона направлена на зміцнення позицій США і союзних сил задля стримування Китаю. Це зближує таку політику з класичною концепцією „санітарного кордону”. Ключове місце тут відводиться союзнику США – Японії, котрою була висунута концепція „китайської загрози”. Відповідно, політика *залучення* Китаю не має підтримки в Японії³³, оскільки від її впровадження Піднебесна тільки виграє³⁴. З 1991 р. японський уряд почав відводити КНР окрему частину в своїй Білій книзі безпеки³⁵.

Для реалізації американської політики *хеджінгу* передбачається створення спільного з Японією операційного центру на базі ВПС Екота, підвищення статусу табору Кемп Зама до рівня командного поста з розширенням сфери дій за межі Японії³⁶.

Нова політика США в Південній Азії базується на ідеї кардинально нових відносин з Індією, які в офіційному Вашингтоні починають називати стратегічним партнерством. Головний політичний аналітик центру азійських досліджень Фонду Спадщини (Asian Studies Center of the Heritage Foundation Committee) Дана Роберт Діллон відзначив, що Сполучені Штати повинні й надалі сприяти дружньому стратегічному партнерству з Індією і допомогти Індії отримати засоби устрашіння, які зупинили б китайський авантюризм в регіоні³⁷. Прикладом такої допомоги є постачання індійській армії новітніх американських радарів „Файрфакс”, системи ПРО та літаків морського патрулювання Р-3. США також співпрацюють з Індією в сфері використання ядерної енергії в цивільних цілях у рамках програми „Наступні кроки стратегічного партнерства” (NSSP – Next Steps in Strategic Partnership).

Однак Гангулі та Скобель у книзі „Американсько-індійська стратегічна кооперація: ілюзорне партнерство?” зазначають, що Індія не може відіграти особливої ролі в американській стратегії стримування Китаю³⁸, оскільки між КНР та Індією також підтримуються партнерські відносини. Наприклад, у травні 2007 року офіційний Пекін дав згоду Індії на періодичне проведення спільних навчань – частково внаслідок стурбованості тим, що

Сполучені Штати спробують стримати Китай, укріпивши свої позиції в Індії³⁹.

До прихильників „м'якого” підходу в оцінках китайського виклику відносять Ф.Бергстена, Б.Гілла, Н.Ларді, Д.Мітчелла, які проаналізували величезну кількість показників КНР – від демографії, соціальної політики, внутрішнього становища в різних сферах життя до місця і політики Китаю в світовій економічній і політичній системі - у пошуках відповіді на питання: чи повинні США боятися підйому КНР. На це питання вони відповідають швидше „ні”, ніж „так”, заявляючи, що США і КНР мають загальних інтересів значно більше, ніж сфер потенційних конфліктів⁴⁰.

Прибічники американської політики залучення Китаю неодностайні в своїх позиціях, тобто, їхні точки мотивації не співпадають, хоча методи діяльності характеризуються конвергенцією.

За оцінкою частини прихильників, посилення Китаю у військово-політичному та економічному плані може внести істотні корективи і змінити розстановку сил в АТР, витіснивши американське домінування з Далекого Сходу. Для недопущення розвитку подій за таким сценарієм, Сполученим Штатам пропонується досягти певних домовленостей з Китаєм, а саме: пропонується залучити КНР у союзники. При цьому підкреслюється, що недопустимим є ставлення до Китаю як до постійного супротивника, адже КНР в такому випадку може зблизитися з Росією. Акцентується увага також на нетотожності сучасної ситуації в Азії з періодом „холодної війни”; для американців релевантними є заходи зі сприяння китайському розумінню переваг від конструктивної співпраці зі США та збереження нинішнього світового порядку.

Поліфуркація поглядів американського істеблішменту з приводу стратегічного партнерства з КНР представлена, наприклад, „оптимістами”, тобто тими, хто вважає, що Китай в найближчі десятиліття не зможе реально протистояти США, тому політика стримування КНР – недоречна, а партнерство сприятиме демократизації китайського соціуму; „прагматиками”, тими, хто розраховує на економічну взаємопов'язаність між США та КНР, яка унеможливило китайську загрозу.

На певних фазах американсько-китайських відносин залучення КНР стає визначальною стратегією. І хоча, скажімо, в клінтонській передвиборчій риторичі обговорювалася так звана тема „обливання кип'ятком китайських лідерів”, та за президентства, Б.Клінтон змінив акцент на залучення КНР⁴¹.

Як зазначив він, спроби ізоляції Китаю через його антидемократичну систему політичного устрою і порушення прав людини – контрпродуктивні. Варто вибрати інший шлях, принциповіший

і прагматичніший, доречно розширювати сфери співпраці з Китаєм. Вибір ізоляції, а не залучення Китаю в справі світової політики не зробить світ безпечнішим. Навпаки, це зробить світ небезпечним. Тож клінтонська політика залучення підняла Китай до статусу *стратегічного партнера*⁴².

30 липня 2001 р., на прес-конференції в посольстві США в Канберрі, держсекретар США К. Пауелл і міністр оборони Д. Рамсфелд заявили про те, що не використовуватимуть термін „стратегічний суперник” для характеристики Китаю. Пізніше з'явилася висунута К.Пауеллом формула, що визначала зміст американсько-китайських відносин – „3С”: Candid, Constructive, Cooperative (відвертість, конструктивність, співпраця).

Після подій 11 вересня 2001 р. керівництво КНР підтримало антитерористичну кампанію, що проводилася США. Як відзначав один з авторитетних в КНР американістів Су Ге, після цих подій „збільшилася кількість точок прилягання в китайсько-американських відносинах”⁴³.

Під час президенства Буша було підписано більше, ніж 30 міжурядових угод та створено близько 60 механізмів для діалогу та кооперації. Адміністрація Обама продовжила посилювати існуючі механізми діалогу: Strategic Economic Dialogue та Senior Official Dialogue⁴⁴. За новим транс-тихоокеанським партнерством, дві країни зобов'язані встановити *конструктивне партнерство* в чотирьох специфічних сферах: економіці та торгівлі, контртероризмі, ядерному нерозповсюдженні, енергетичних та кліматичних змінах⁴⁵.

Загалом, іманентними для політики залучення Китаю є наступні заходи з боку США: у політичній сфері (залучення до вирішення важливих регіональних та глобальних проблем, консультативні зустрічі тощо); у сфері безпеки (участь у шестисторонніх переговорах з проблеми денуклеаризації Корейського півострова, залучення військових НВАК до миротворчих операцій, проведення спільних навчань); у сфері економіки (створення спільних корпорацій, інвестиційна діяльність) тощо.

Оскільки ні стримування, ні залучення не задовольняли інтереси США, релевантною стала нова стратегія, яка покликана вирішити три основні завдання: зберегти очікування, притаманні політиці залучення; не допустити того, щоб Китай перетворився на ворога; а також зашкодити можливості КНР кинути виклик американським інтересам. Таку політику назвали *конгейджмент*. Для *конгейджменту* іманентним є продовження залучення Китаю, адаптація його до існуючої міжнародної системи, переорієнтація посадовців КНР на ціннісні демократичні парадигми, демонстрація Сполученими Штатами могутності задля того, щоб недемокра-

тичні сили усвідомили безперспективність власного виклику.

Згідно з *конгейджментом*, американсько-китайське співробітництво має носити кумулятивний характер у всіх сферах. Попередні контакти американських військових з представниками НВАК були досить суперечливими. Незважаючи на це, згідно з новою політикою, співробітництво між військовими розширюється. Ці контакти дають змогу китайським військовим краще зрозуміти своїх американських колег, їхні можливості та наміри і, відповідно, допомагає й США більше дізнатися про НВАК.

Наслідками впровадження політики *конгейджменту* в економічній сфері були збереження для КНР статусу найбільшого сприяння в торгівлі та підтримання вступу Китаю до СОТ. У той же час гостро звучить критика на адресу КНР внаслідок недотримання прав людини, але без пропозицій накладання санкцій. Згідно з розробками теоретиків *конгейджменту*, усі відносини з офіційним Пекіном в економічній та військовій сферах мають базуватися на взаємності. Якщо ж дії КНР будуть виходити за рамки американських інтересів, то Сполучені Штати мають дати адекватну відповідь.

У *політиці конгейджменту* не визначені деякі твердження про майбутнє КНР, наприклад, чи зможе Китай, пов'язаний з міжнародною системою, кинути виклик американській глобальній ге-

гемонії. Та ця політика ставить фундаментальний вибір перед китайськими посадовцями: або співпрацювати в межах діючої міжнародної системи, отримуючи з цього зиск, або кинути виклик світовому порядку та переслідувати мету регіональної гегемонії. Якщо Китай обере співробітництво в межах діючої міжнародної системи і стане більш демократичним, то ця політика еволюціонує у взаємне пристосування і співпрацю. Якщо ж КНР стане ворожою силою, схильною до регіональної гегемонії, то ця політика еволюціонує у стримування⁴⁶.

Отже, ні стримування, ні залучення не задовольнили інтереси США, тому релевантною стала політика конгейджменту, яка покликана вирішити три основні завдання: зберегти очікування, притаманні політиці залучення; не допустити того, щоб Китай перетворився на ворога; а також зашкодити можливості КНР кинути виклик американським інтересам. Застосовуючи політику конгейджменту, Сполучені Штати досягають вивіреного балансу. З одного боку, налагоджують з Китаєм економічну співпрацю, нарощують взаємозв'язки у питаннях регіональної, світової політики, а з іншої – чинять тиск на недемократичну китайську політичну систему, зокрема, вказують на порушення прав людини, а також висловлюють незадоволення з приводу продажу зброї недружнім для США країнам.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Khalilzad, Z., Shulsky, A. The United States and a Rising China: Strategic and Military Implications.- Washington, D.C.: RAND, 1999. – P. 72.
- ² Khalilzad Z. M. Congage China. – Washington, D.C.: RAND, 1999. – P. 8.
- ³ Vogel, Ezra F. Living With China: U.S.-China Relations in the Twenty-First Century. – NY & London: W. W. Norton & Co., 1997. – P. 99.
- ⁴ Feaver, Peter D. The Clinton Administration's China Engagement Policy in Perspective. – Durham: Associate Professor of Political Science & Duke University. – www.duke.edu/web/cis/pass/pdf/warpeaceconf/p-feaver.pdf. – 23.02.2007.
- ⁵ Santoro, Michael A. Profits and Principles: Global Capitalism and Human Rights in China. – Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2000. – P. 34.
- ⁶ Suettinger, Robert L. Beyond Tiananmen : The Politics of US-China Relations 1989-2000. - Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2003. – P.438.
- ⁷ Zheng, Yongnian. Discovering Chinese Nationalism in China: Modernization, Identity, and International Relations. - Cambridge: Cambridge University Press, 1999.- P. 96.
- ⁸ Gertz, Bill. More Muscle, With Eye On China // Washington Times. – 2006. – April, 20. – P. 1.
- ⁹ Gertz, Bill. New U.S. Strategy Anticipates China As Treat // Washington Times. – 2006. – April, 20. – P. 14.
- ¹⁰ Ong, Russell. China's Security Interests in the post-Cold War era. – London: Curzon Press, 2001.– P. 162.
- ¹¹ Bin Huwaidin, Mohamed. China's Relations with Arabia and the Gulf, 1949–1999. - New York: Routledge Curzon, 2002. – P. 56.
- ¹² Zoellick, Robert. United States Urges China To Be Responsible World Citizen. – 2005. – Sep, 22 // U.S. Department of State. – <http://usinfo.state.gov/eap/Archive/2005/Sep/22-290478.html>. – 04.09.2007.
- ¹³ Ван Вэйнань. Вновь об американской «дипломатии преобразования» // Сяньдай гоцзи гуаньси. – 2007. – № 5. – С.40.
- ¹⁴ Ломанов А. В. Сoglасится ли Китай править миром вместе с США // Россия в глобальной политике. – 2008. – № 5.
- ¹⁵ Bush, George W. A Distinctly American Internationalism. – Simi Valley, California: Ronald Reagan Presidential Library, 19 November 1999 // Mount Holyoke College. – <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm>. – 3.02.2008.

- ¹⁶ Данилевич и др. Понятия, определения и термины по проблеме “оборонная достаточность”. – М.: Элорма, 1992. – С. 53.
- ¹⁷ Кусик А. В. Сдерживание посредством угроз национальным интересам // Научные труды кафедры эффективности боевых действий: Сб. статей. – М.: ВАД, 1997. – С. 144 – 151.
- ¹⁸ Слипенченко В. И. Ядерное сдерживание – миф XXI века // *Офицеры России*. – http://oficery.ru/2008/02/05/jadernoe_sderzhivanie__mif_xxi_veka.html. – 01.03.2008.
- ¹⁹ Старухин В.В., Егоров Е.С. Основы и принципы современной теории сдерживания // Научные труды кафедры эффективности боевых действий: Сб. статей. – М.: ВАД, 1997. – С. 6–13.
- ²⁰ Кусик А.В. Методика прогнозирования реакции членов коалиции на сдерживающие действия: Отчет по НИР “Керчь-96”. – М.: ВАД, 1997. – С. 35–44.
- ²¹ Lennon, Alexander T.J. and Eiss, Camille. *Reshaping Rogue States: Preemption, Regime Change, and U.S. Policy Toward Iran, Iraq, and North Korea*. – Cambridge: MA, MIT Press, 2004. – P. 211.
- ²² Breslin S. Decentralization, globalization and Chines partial re-engagement with the global economy // *New political economy*. – 2000. – Vol.5, № 2. – P. 214.
- ²³ Denoon, David. *China: Contemporary Political, Economic, and International Affairs*. – New York: NYU Press, 2007. – P. 73.
- ²⁴ Feffer, John (ed.). *The Future of US-Korean Relations: The Imbalance of Power*. – New York: Routledge, 2006. – P. 113.
- ²⁵ Sutter, Robert. *Historical dictionary of United States – China relations*. – Lanham, Maryland & Toronto & Oxford: The Scarecrow Press, Inc., 2006. – P. Ixix.
- ²⁶ Glaser, Bonnie. *U.S.-China Relations: Product Safety Plagues the Relationship // Comparative Connections*. – 2007. – October. – P. 1
- ²⁷ Hufbauer, Garry, Yee Wong and Ketki Sheth. *US-China Trade Disputes: Rising Tide, Rising Stakes*. – Washington, DC: Institute for International Economics, 2006. – P. 13.
- ²⁸ Очередная пресс-конференция 24 ноября 2009 г. у официального представителя МИД КНР Цинь Гана. – <http://ru.china-embassy.org/rus/fyrth/t630029.htm>. – 7.12.2009
- ²⁹ Bush, Richard S., O’Hanlon, Michael E. *A war like no other: the truth about China’s challenge to America*. – Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2007. – P. 49.
- ³⁰ Guthrie, Doug. *China and Globalization: The Social, Economic and Political Transformation of Chinese Society*. – New York: Routledge, 2006. – P.308.
- ³¹ Currie K. Dole views similar to, more unilateral than those of President // *Foreign Service Journal*. – 1996. – September. – P.11.
- ³² Yates S. *The Taiwan Relations Act after 20 years: keys to past and future success // The Heritage Foundation*. http://www.heritage.org/library/background/bg_1272.html. – 28.10.2006.
- ³³ Preston, P. W. & Haacke, Jurgen. *Contemporary China: the dynamics of change at the start of the new millennium*. – London, New York: RoutledgeCurzon, 2003. – P. 225.
- ³⁴ Wong, John and Zheng Yong Nian. *China’s Post-Jiang Leadership Succession: Problems And Perspectives*. – Singapore: World Scientific Publishing Co. & Singapore University Press, 2002. – P. 299.
- ³⁵ Lampton, David M., Wilhelm, Alfred D. *United States and China relations at a crossroads*. – Lanham, Maryland: University Press of America, 1995. – P. 247.
- ³⁶ Neil King Jr. *As China Boosts Defense Budget, U.S. Military Hedges Its Bets // Wall Street Journal*. – 2006. – April, 20. – P. 24.
- ³⁷ Pao-yu Ching. *American Imperialism and its Domination over Asia. Refuting the Myth that China is becoming an economic super power // Asia Pacific Research Network (APRN)*. – 2007. – March, 7.
- ³⁸ Ganguly, Sumit & Scobell, Andrew. *US - Indian Strategic Cooperation: An Elusive Partnership?* - London: Routledge, 2006. – P. 99.
- ³⁹ Shaplen, Jason T., Laney, James. *Washington’s Eastern Sunset: The Decline of U.S. Power in Northeast Asia // Foreign Affairs*. – 2007. – № 6.
- ⁴⁰ Бергстен Б., Ларди Н., Митчелл Д. *Китай: что следует знать о новой сверхдержаве / Перевод с англ. Д. В. Володина*. – М.: Институт комплексных стратегических исследований, 2007. – С. 32.
- ⁴¹ Goldstein, Avery. *Rising to the Challenge: China’s Grand Strategy and international security*. – Stanford: Stanford University Press, 2005. – P.47.
- ⁴² Hao, Yufan and Lin Su. *China’s Foreign Policy Making: Societal Force And Chinese American Policy*. – Burlington, VT: Ashgate, 2005. – P. 25.
- ⁴³ Waters, Harry J. *China’s Economic Development Strategies for the 21st Century*. – Westport, CT: Quorum, 1997. – P. 26.
- ⁴⁴ Су Гэ. *Удар по внутренней и внешней политике США // Сяньдай гоцзи гуаньси*. – 2001. – № 10. – С. 9.
- ⁴⁵ Xuecheng, Liu, Oxnam, Robert. *The Pivotal Relationship: How Obama Should Engage China*. – New York, Brussels, Moscow: EastWest Institute, 2009. – P.7–8.
- ⁴⁶ Khalilzad, Zalmay M. *Sweet and Sour: Recipe for a New China Policy // RAND Corporation Provides Objective Research Services and Public Policy Analysis*. – <http://www.rand.org/publications/randreview/issues/rr.winter.00/sweet.html>. – 17.05.2005.

Vishnevskaya-Cherkas I.G. The evolution of U.S. foreign policy strategy with respect to China / Institute of World Economy and International Relations NAS of Ukraine.

Determinant of US-Chinese relations is the strategy of containment and engagement of the PRC, whose change of paradigm is characterized by fluctuations caused by bifurcation of approaches to the formation of U.S. foreign policy in response to the rise of China. The article analyzes the transformation of China's foreign policy strategy from phase of containment and engagement to hedging and conagement.

Keywords: strategy of containment and engagement, conagement, hedging, strategy of double prevention, responsible stake holder concept.

Вишневская-Черкас И.Г. Эволюция внешнеполитических стратегий США относительно КНР / Институт мировой экономики и международных отношений НАН Украины.

Детерминантой американско-китайских отношений является стратегия сдерживания и привлечения Китая, смена парадигм которой характеризуется колебаниями, вызванными бифуркационностью подходов к формированию внешней политики США в ответ на рост Китая. В статье проанализированы трансформации внешнеполитической стратегии по отношению к КНР через фазы сдерживания и привлечения к хеджингу и конгейджменту.

Ключевые слова: стратегия сдерживания и привлечения, конгейджмент, хеджинг, стратегия двойного превентивного действия, концепция ответственного акционера.

Стаття надійшла до редколегії 23.03.2010

Прийнята до друку 25.05.2010